

PROLETARYA KİMDİR?

14 Şubat 2022

Yıldırım Koç

Karl Marx ve Friedrich Engels'in 1848 yılı Şubat ayında yayımladıkları *Komünist Manifesto* veya *Komünist Partisi Manifestosu*, "Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecekleri birşeyleri yoktur. Kazanacakları bir dünya vardır. Bütün ülkelerin proleterleri, birleşin!" cümleleriyle biter ("Die Proletarier haben nichts in ihr zu verlieren als ihre Ketten. Sie haben eine Welt zu gewinnen. Proletarier aller Laender, vereinigt euch!" Marx-Engels, *Manifest der Kommunistischen Partei*, Dietz Verlag, Berlin, 1975, s.83)

"Proletarya " sözcüğünün ilginç bir öyküsü var.

Milattan önce 107 yılına kadar Roma ordusunda asker olabilmek için vergi ödeme, belirli bir miktarın üzerindeki değerde mülk sahibi olma ve kendi silah ve teçhizatını temin edebilme koşulları aranıyordu. Bu nedenle, Roma'nın kalkan, zırh ve miğfer alamayan yoksul vatandaşları ordunun "veles" adı verilen ikinci sınıf savaşılarıydı. Bunlar ordunun asıl savaşılarının işini kolaylaştıracak manevralarda kullanılırdı.

M.Ö.107 yılında general ve politikacı Gaius Marius tarafından gerçekleştirilen ve Manian Reformları olarak bilinen yeni düzenlemeyle, Roma vatandaşlarının bu yoksul kesiminin silah ve teçhizatı devlet tarafından karşılanmaya başlandı. Bu kesime profesyonel askerler olarak bir maaş bağlandı ve ayrıca savaş ganimetinden pay almaları sağlandı.

Bunlar kimdi?

Bunlar "proletarii"lerdi. Günümüzün "proletarya" sözcüğünün kökeni Roma'nın bu toplumsal sınıfıdır.

Roma'da bir tarafta vatandaşlar, diğer tarafta köleler vardı.

Vatandaşlar içinde patrisyenler, mülk sahibi zenginlerdi. Plebler, esnaf-sanatkar ve kendi toprağını işleyen köylülerdi. Proletarii de mülk sahibi olmayan ve vergi ödemeyen vatandaşlardı.

"Proletarii" sözcüğünün kökeni, "proles"dir. Anlamı, "evlat"tır. Roma vatandaşlarının bu kesimi devlete vergi vermez, yalnızca "evlat" yetiştirerek katkıda bulunurdu.

Roma devleti, bu yoksul vatandaşlarla kölelerin ittifakını önlemek için, M.Ö.107 yılından itibaren bunlardan paralı askerler olarak yararlandı. Bu tarihten itibaren Roma ordusunun belkemiğini "proletarii" oluşturdu.

Roma'da "proletarii"nin işlevini günümüzün emperyalist ülkelerinde işçi sınıfı yerine getiriyor. 1920 yılı Eylül ayında Bakû'de toplanan Birinci Doğu Halkları Kurultayı'nın sonunda "Avrupa, Amerika ve Japonya'nın İşçilerine Doğu Halkları Kongresi'nin Çağrısı" yayımlandı. Bakû Doğu Halkları Kurultayı, emperyalist ülkelerin işçilerine şöyle sesleniyordu: "Sizler ki kapitalistlere köpeklik ediyordunuz; bizi kendi köpekleriniz olarak gördünüz."

Marksizm "proletarya" sözcüğüne itibarlı bir anlam kazandırdı. Bu konuda farklı tanımlar olmakla birlikte, "proletarya" sözcüğüyle, işçi sınıfının üretken faaliyette bulunan, emeğini maddi bir ürüne dönüştürerek değer üreten çekirdeği betimlendi. Ancak K.Marx ve özellikle F.Engels, proletarya sözcüğünü farklı biçimlerde de kullandı.

Engels, Kapital'in 3. cildinde yer alan bir dipnotunda "**ticari proletarya**" kavramını kullanmaktadır.

Marx ve Engels, çeşitli yerlerde "**entelektüel proletarya**" kavramını kullanmıştır.

Daha yaygın olarak bilinen bir kavram, "**lumpenproletarya**"dır.

Engels'in kullandığı "**yapay proletarya**" kavramı ise, özellikle belirli dönemlerde işçilerin davranışlarını açıklamada çok yararlıdır. Engels, "yapay proletarya"nın, toplumdaki gerginliği azaltmak ve oldukça düşük harcamalarla iktidarın "kitle tabanını" genişletmek amacıyla, özellikle bayındırlık işlerinde istihdam edilen iyice vasıfsız işçilerden ve hatta ağırlıklı lumpen proleterlerden oluştuğuna ve bunların hükümete bağımlı olduğuna işaret etmektedir. Günümüzde "yapay proletarya" ile kastedilen, siyasal iktidarlarca kamu kesiminde istihdam edilen ve genellikle ciddi bir biçimde çalışmaları beklenmeyen parti sempatanlarıdır. Bugün İŞKUR tarafından desteklenen bazı programlardan "işçi" adı altında para alanların bir bölümü böyle nitelendirilebilir. Geçmişte de böyle uygulamalar vardı.